

Artelia A/S
Buddingevej 272
2860 Søborg

V Signe Søes-Cybulski og Morten Jepsen
Mail: ssc@arteliagroup.dk og moje@arteliagroup.dk

E-mail: NMF@brk.dk

CVR: 26-69-63-48

www.brk.dk

Sag nr. 23/2539

14. oktober 2025

Dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinje til solcellepark ved Kildevad - Østerlars

Kommunalbestyrelsen giver hermed dispensation efter Naturbeskyttelseslovens § 18, der omhandler fortidsmindebeskyttelseslinje til etablering af en solcellepark ved Kildevad i Østerlars, Matr. nr. 36a Østerlarsker.

Dispensationen er meddelt i medfør af naturbeskyttelseslovens § 65 stk. 2.

Tilladelsen kan påklages, jfr. nedenstående klagevejledning. Klagefristen efter Naturbeskyttelsesloven er 4 uger.

Dispensationen må ikke udnyttes før klagefristen er udløbet. Hvis der bliver klaget, har klagen den virkning, at dispensationen kun må udnyttes, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemmer det.

Dispensationen kan desuden først udnyttes, når der er givet andre nødvendige tilladelser.

Hvis dispensationen ikke udnyttes inden der er gået 3 år, bortfalder den.

Ansøgningen

Der er den 8. december 2022 søgt om dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen til etablering af en solcellepark.

Baggrund

European Energy ønsker at etablere et solcelleanlæg med et bruttoareal på ca. 22 ha ved Kildevad ca. 1 km sydvest for Østerlars.

Formålet med projektet er at understøtte den grønne omstilling i Bornholms Regionskommune ved opsætning af solceller og samtidig opnå forbedret beskyttelse af grundvandet.

I Bornholms Kommuneplan 2020 er det beskrevet, at Kommunalbestyrelsen vil fremme den grønne omstilling af det bornholmske energisystem ved at give mulighed for at opføre solcelleanlæg. I Bornholms Regionskommunes energistrategi er det et delmål, at der etableres planlægningsmæssig mulighed for 50 MW nye solcelleanlæg inden 2025.

Dette projekt omhandler det første skridt mod opfyldelsen af energistrategiens delmål, idet en gennemførelse af nærværende projekt vil være grundlag for et solcelleanlæg på op til 20 MW.

Bornholms Regionskommune har rettet henvendelse til European Energy og spurgt om et areal ved Kildevad kan anvendes til solceller i forbindelse med grundvandsbeskyttelse.

Kildevad er et af de få steder i det klipperige område ved Østerlars, hvor det er muligt at indvinde drikkevand i større mængder. Indholdet af nitrat i vandet fra dette område er dog nu så højt, at der er begrænsninger på anvendelsen af drikkevandet. Etablering af et solcelleanlæg nær kildepladserne som afløsning for den nuværende landbrugsdrift er derfor vigtig for at nedsætte nitratindholdet i drikkevandet.

Opsætning af solceller vil bidrage til beskyttelse af drikkevandet, da området ikke længere bliver tilført næring (nitrat) og pesticider (sprøjtegifte).

European Energy har fundet arealet egnet og ansøgt om projektet.

Beskrivelse

Solcelleanlægget består af solpaneler, teknikbygninger, vejanlæg og servicearealer, en transformatorstation, forbindelseskabel til transformatorstation samt afskærmende beplantning. Solpanelerne opstilles på parallelle rækker med samme indbyrdes afstand. Solpanelerne monteres på stativer, der forankres via punktfundamenter eller nedrammede pæle. Der kan blive tale om opstilling af enten solcellepaneler på faste stativer, eller solcellepaneler på stativer med trackersystem (der bevæger sig efter solen).

Stativerne placeres i rækker med en indbyrdes afstand fra 2 meter.

Stationære: Panelerne placeres på rækker i øst-vest gående retning, så panelfladen er sydvendt.

Drejelige: Rækker placeres nord-syd gående retning, så panelerne drejer fra øst mod vest.

Solcellernes overkant vil uanset valg af model være maks. 3,2 meter over terræn. Teknikbygningerne har en maks. højde på 3,5 m, power-transformer en maks. højde på 5,5 m (dog 7 m for de til power-transformeren tilhørende

master), evt. lynafledere en maks. højde på 12 m og evt. læskure til dyrehold en maks. højde på 2,5 m.

På de fri græsarealer omkring solpanelerne kan der græsse får eller være tilsvarende dyrehold.

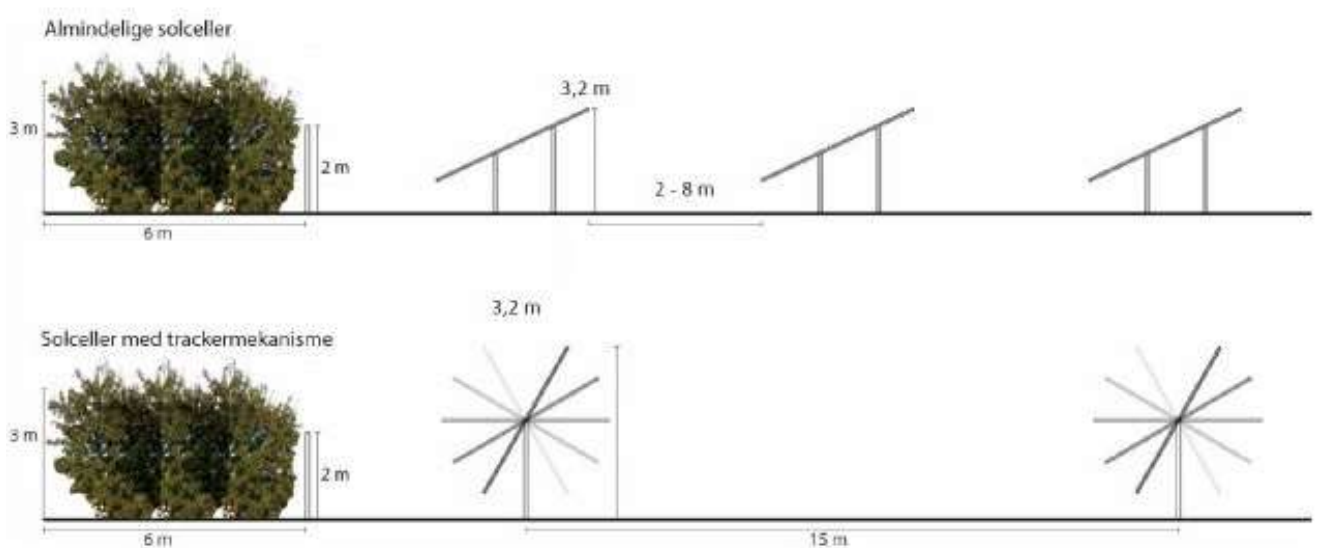
Arealet indhegnes med et trådhegn på 1,8-2 meters højde, dels af hensyn til beskyttelse af solcelleanlægget, dels af hensyn til at holde får eller en tilsvarende dyreflok inde.

Langs trådhegnets yderside etableres et grønt hegn, den såkaldte randbeplantning. Randbeplantningen skal være 6 rækker, der opnår en højde på minimum 4 meter. Randbeplantningen er ved udplantningen 30-50 cm i højden og forventes at have opnået den ønskede højde efter 4-5 år.

Hvor der ikke er eksisterende beplantning, skal der etableres 6 rækker. Hvor der er eksisterende beplantning skal denne suppleres, så den bliver 6 rækker bred. Det er ca. halvdelen af randbeplantningen, der etableres som supplement til eksisterende levende hegn.

Princippet for randbeplantningen og panelernes opstilling kan ses nedenfor.

Randbeplantningen vil også bidrage til at skærme området og naboer mod evt. gener fra lysreflektion fra solcelleparken. Panelerne, som monteres på enten faste stativer eller med trackersystem, er optimeret til ikke at reflektere solens stråler, da dette også sikrer en maksimal transmission fra solen gennem glasset og en bedre energiuudnyttelse.

Principtegning for opstilling af solpaneler og randbeplantning

Landskabet, hvor solcelleparken ønskes, er karakteriseret ved en mosaik af åbne landskabsrum afgrænset af skovbevoksninger.

Terrænet er ikke fladt, men terrænet er jævnt nok til, at træer kan begrænse det visuelle udtryk af et solcelleanlæg. Terrænet omfatter ikke høje punkter eller markante dalstrøg.

Projektområde indenfor lokalplanens Delområde 1 og placering af randbeplantning så der alle steder etableres minimum 6 rækker beplantning

Skråfoto – projektområdet. Fortidsminderne omtrentligt markeret med pile.

Lovgrundlaget

Dele af det ansøgte ligger inden for beskyttelseslinjer fra tre fortidsminder. I henhold til Naturbeskyttelseslovens § 18 må der ikke placeres bebyggelse, plantes, foretages terrænændringer eller udføres andre anlægsarbejder inden for beskyttelseslinjerne. Kommunalbestyrelsen kan i særlige tilfælde dispensere fra fortidsmindebeskyttelseslinjen, jf. naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2.

Bestemmelsens formål er at sikre synlige fortidsminder som landskabelementer.

Ved vurderingen af, om der skal gives dispensation fra § 18, lægges bl.a. vægt på fortidsmindets kulturhistoriske værdi, fortidsmindets landskabelige værdi, og muligheden for at påvirke de arkæologiske værdier i fortidsmindets omgivelser negativt.

De tre fortidsminder, som denne ansøgning omfatter, er gravrøser fra oldtiden. Fortidsminderne 5135.11 og 5135.12 er beliggende på matrikel 36a, hvor solcelleanlægget ønskes placeret. Fortidsminde 5135.13 ligger på nabomatriklen 35a, men beskyttelseszonen ligger delvist på matrikel 36a.

Oversigtskort med angivelse af kulturarvsareal og fortidsminder indenfor planområdet. Fredningsnumre er påtegnet for de tre berørte fortidsminder. (Illustration fra ansøgningen) (Efterfølgende er nr på det østligste fortidsminde rettet.)

Fortidsminderne

De tre fortidsminder er herunder beskrevet med den tekst, som fremgår af Slots og Kulturstyrelsens hjemmeside Fund og Fortidsminder.dk.

Der står bl.a.:

Gravrøse i bevokset lavning, nr. 5135.11

"Røse, af uregelmæssigt omrids, bygget af svære sten, ialt ca. 30. Den ligger på lav fugtig grund i en lille lund på hødet ud mod en eng."

"1985: Nyberejsning af fredede lokaliteter Skov- og Naturstyrelsen, 10. kontor Rydningsrøse, 0,3 5 m, i skov. Uregelmæssig form. Trivlsomt fortidsminde! Opbygget af store sten. Ligger umiddelbart S for gammel råstofgrav, antagelig sten herfra. Gammel hulvej ligger ret Ø og S for røsen.

Hulvejen er idag opfyldt med kvas og marksten. Bevokset med kirsebær, hassel og tjørn. Stenene bevokset med mos.

FREDNING FORESLÅS OPHÆVET! BES: 1-12-1987, Clemme + M.B.: Røsen ligger som afsat på M.B. Tinglysningen ophæves ikke før ejer beder om det og da først efter arkæologisk undersøgelse, og med fortidsminderådets tilladelse."

Foto af rose 5135.11 fra Slots- og Kulturstyrelsens registrering.

Gravrose på mark, nr. 5135.12

”1985: Nyberejsning af fredede lokaliteter Skov- og Naturstyrelsen, 10. kontor
 Stenhøj i ager, 1 × 11 m. Stærkt ødelagt. Rektangulær form. Ligger flot placeret på en
 højning. Rektangulært 17 NØ/SV × 15 m SØ/NV. Dyrkningsfrit område omkring
 højen. V og NV højfoden synes velbevaret her. 5 synlige randsten ved SØ fod. 2 randsten
 stærkt ødelagt fra udgravning fra S og SØ. også let afgravet ved Ø og V siden. Udgående
 fra midten af højen en 3,5 m bred grøft mod N, 0,3 m dyb. Større sænkning efter
 udgravning midt i højen, 5 m i dia., 0,3-0,5 m dyb. Flere sten 0,3-0,4 m store synlige på
 toppen af højen. I indgravningen fra S synes det tydeligt, at højen er opbygget af sten. P.g.a.
 afbløjning står rosen nærmest på en sokkel. En mængde marksten henligger langs højens S
 og SØ fod. Flere gamle stenbunker også en del marksten på V og Ø siden, samt en dyng
 småsten på N-siden. Højen er bevokset med kirsebær, ask, tjørn, eg og hasselbuske, især
 mange unge kirsebær og hasselbuske. Bevoksning: 1985: Græs og Løvtræer”

Skråfoto af den lave høj med bevoksning, hvor rose 5135.12 er beliggende

Risen: Gravrose i skov, nr. 5135.13

"1985: Nyberejsning af fredede lokaliteter

Skov- og Naturstyrelsen, 10. kontor. Rose. 0,3 x 5 m. I skov. Rydningsrose? Opbygget af 0,4-0,7 m store sten, mindre sten på toppen. Røsen danner ikke nogen helt rund cirkel.

Egetræ midt på højen. Omgivet af hasseltræer, underbevoksning af græs og mos. I gruppe samme med 5135-13 a-d. Skitseopmåling matr.nr.35 i. Ejer: Jens Juel-Jensen

Risenholmsvej 10 Østerlars 3760 Gudhjem.

Bevoksning: 1985: Mos, Græs og Løvtræer."

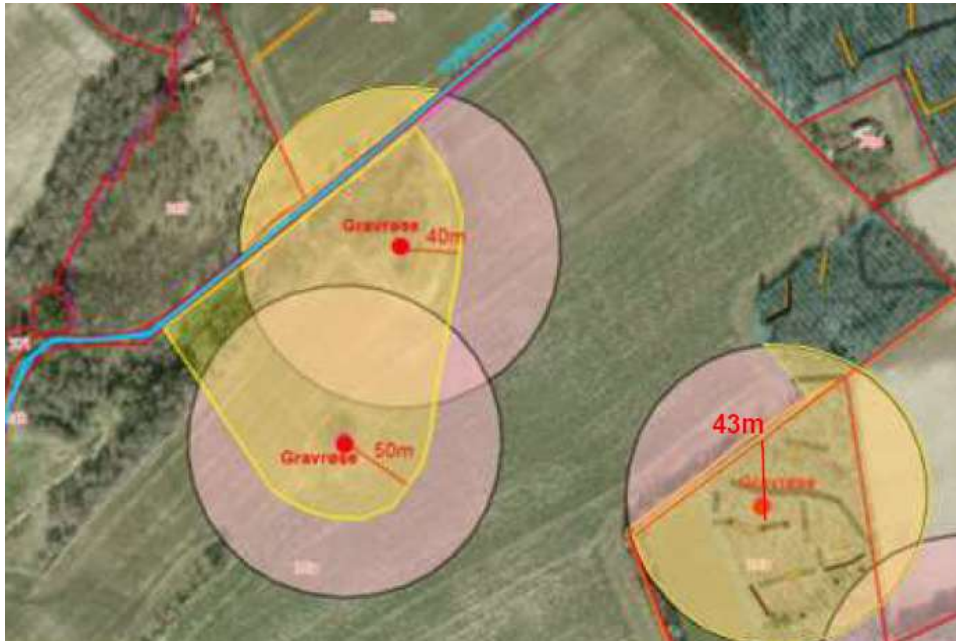

Foto af rose 5135.13 fra Slots- og kulturstyrelsens registrering.

Af ansøgningen fremgår desuden at European Energy i efteråret 2022 har henvendt sig til Slots- og Kulturstyrelsen med henblik på at få fredningen af røse nr 5135.11 ophævet.

Lodsejer har givet sin accept til ansøgning om affredningen.

Det er efterfølgende oplyst, at dette forhold endnu er uafklaret.

Oversigtskort fra ansøgningen – European Energy ønsker dispensation til etablering af solceller, hegn, beplantning og anlægsarbejde indenfor dele af de eksisterende fortidsmindebeskyttelseslinjer på matrikel 36a.

Den gule markering viser Europeans Energys ønske til udstrækningen af de fremtidige beskyttelseszoner omkring fortidsminderne. Disse områder vil være friholdt fra solceller, hegn, beplantning og anlægsarbejder.

Selve anlægget vil blive etableret på det resterende areal, med en afstand på hhv. 40, 43 og 50 meter til fortidsminderne.

Der vil under anlægsfasen være gravearbejde i forbindelse med nedgravning af kabler, etablering af veje og fundamenter til teknikbygninger samt nedramning af pæle til montagestativer. Der vil, inden gravearbejdet igangsættes, blive udført en arkæologisk forundersøgelse ved Bornholms Museum. Endvidere gives der mulighed for at museet overvåger gravearbejder. Hvis der under anlægsarbejdet findes spor af fortidsminder eller andre kulturhistoriske anlæg, indstilles arbejdet i det omfang det berører fortidsmindet, og fundet meldes til Bornholms Museum. På den måde vurderes der at være en lille risiko for beskadigelse af arkæologiske effekter under anlægsarbejdet.

Driften af anlægget vil kun medføre meget begrænset aktivitet i området og inden for beskyttelseslinjen til fortidsminderne, der ønskes bebygget med

solcellepaneler, som eksempelvis vedligehold og reparation af anlægget og evt. mekanisk vedligehold af beplantningsbælter.

Når anlægget ikke længere er i brug, vil solcelleanlægget og alle tekniske dele blive fjernet. Nedtagning af solpaneler vil foregå nænsomt og vil ikke ske nærmere fortidsminderne, end hvor der inden opsætningen er udført forundersøgelser. Nedtagningen vil således være begrænset til at omfatte det samme område. Driften af anlægget vil ikke medføre forstyrrelser omkring fortidsminderne og er dermed uden betydning for fortidsmindernes tilstand eller bevaringsværdi.

Vurdering

Det vurderes, at den ansøgte dispensation til etablering af solceller, hegn og beplantning indenfor fortidsmindebeskyttelseslinjerne, ikke vil udgøre en væsentlig negativ påvirkning af de forhold, som beskyttelseszonen har til formål at sikre:

Fortidsmindernes værdi som landskabelementer

De berørte fortidsminder er, som beskrevet ovenfor, ikke meget synlige i landskabet og deres værdi som landskabelementer under de eksisterende forhold, må derfor anses at være af mindre betydning. Det vurderes at en dispensation til etablering af solceller, hegn og beplantning indenfor dele af beskyttelseszonen omkring fortidsminderne, kun i mindre grad vil forringe fortidsmindernes nuværende værdi som landskabelementer.

Indsyn til og udsyn fra fortidsminderne

Fortidsminderne 5135.11 er beliggende inde i en mindre skovbevoksning ved den nordøstlige matrikelgrænse. I forslag til lokalplan nr. 131 fastlægges en bestemmelse for, at denne eksisterende skovbevoksning skal forblive som skov. Fortidsmindet vil således forblive omsluttet af skovbevoksning uden visuel kontakt til omgivelserne.

Fortidsminde 5135.13 er beliggende på nabomatrikel 35a i en ældre skovbevoksning af fredskov, 43 meter fra matrikelskellet og der er derfor begrænset visuel kontakt med området.

Fortidsminde 5135.12 er en lav, bevokset høj, som er synlig i landskabet. Den ligger i bevoksning på åben mark, men der er omkring 400 meter til nærmeste mulighed for indsyn fra offentlig vej. Når man passerer på offentlig vej syd for matriklen ad Risenholmvej eller nord for ad Kildevad er beplantningen over fortidsmindet synlig.

Indsynet vurderes derfor at være begrænset.

Illustration fra ansøgningen - Kig fra Risenholmsvej mod nord-øst. Pil angiver den bevoksede høj, hvor fortidsminde 5135.12 er beliggende.

Det vurderes derfor, at en dispensation til etablering af solceller, hegn og beplantning som ansøgt indenfor de nuværende beskyttelseslinjer, ikke vil forringe ud- og indsyn til og fra fortidsminderne væsentligt, i forhold til de eksisterende forhold.

De arkæologiske lag i området omkring fortidsminderne

For at sikre eventuelle arkæologiske lag i området, udføres en arkæologisk forundersøgelse ved Bornholms Museum, hvor de udfra et byggelayout foretager stikprøver for at sikre eventuelle arkæologiske spor. Sædvanligvis foretages prøverne, hvor der skal graves til veje, kabler og bygningsfundamenter og hvor gravedybden er dyb nok til at være relevant for museet. European Energy har i juli 2022 indledt den konkrete dialog omkring projektet med Bornholms museum og museet vil også være til stede ved gravearbejder, således at arbejdet øjeblikkeligt kan indstilles, hvis der findes effekter under jordarbejdet.

Det vurderes, at det med de beskrevne tiltag, vil være muligt at afdække og sikre arkæologiske spor, såfremt dette vil blive aktuelt.

Natura 2000 og Bilag IV-arter

Arealet indgår ikke i et internationalt beskyttelsesområde (Natura 2000). Det nærmeste Natura 2000-område (nr. 186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne) ligger i en afstand af ca 1,5km. Det er kommunens vurdering, at det ansøgte ikke i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, vil kunne påvirke et Natura 2000-område væsentligt.

De arealer, der skal overgå til solcellepark, og som ligger indenfor fortidsmindebeskyttelseslinjerne, er i dag dyrket mark, og det vurderes bl.a. derfor ikke

at ville medføre beskadigelse af yngle- og rasteområder for de dyrearter, der fremgår af habitatdirektivets bilag IV.

Disse forhold er nærmere beskrevet i den sammenfattende redegørelse til miljøvurdering af Kildevad Solcellepark.

Link til sammenfattende redegørelse: [Sammenfattende redegørelse til miljøvurdering af Kildevad Solcellepark](#)

Der står bl.a.: (Citat)

”Kommuneplantillæg nr. 11 og Lokalplan nr. 131 muliggør etablering af en solcellepark ved Kildevad. Det fremgår i redegørelserne til de to planer samt i afgrænsningsnotatet til miljøvurderingsrapporten, at planerne ikke vil medføre væsentlige eller skadelige påvirkninger på naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områder. Dette begrundes i en vurdering af plangrundlagets karakter (solcellepark), afstand til Natura 2000-område (1,5 km) og udbredelsen af arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget. På samme måde vil planerne ikke medføre skadelige påvirkninger på bilag IV-arter. Indenfor planområdet er der fundet et træ, som anvendes som rasteområde for flagermus. Der er i Lokalplan nr. 131 ’Solcellepark ved Kildevad’ indarbejdet bestemmelser til beskyttelse af træet. Der er ikke konstateret andre bilag IV-arter indenfor eller i nærhed til planområdet, som kan blive påvirket af plangrundlaget.”

(Bemærkning: Det kan nævnes at det omtalte træ ikke ligger indenfor fortidsmindebeskyttelseslinje)

Afgørelsen

Kommunalbestyrelsen meddeler dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen i medfør af Naturbeskyttelseslovens § 65 stk. 2 til solcelleparken som ansøgt.

Afgørelsen gives med begrundelse i, at det ansøgte ikke vurderes at have en væsentlig negativ betydning i forhold til fortidsmindernes kulturhistoriske- og landskabelige værdi.

Dette begrundes bl.a. i at:

- Solcellerne er forholdsvis lave anlæg.
- Anlægget fjernes og området genetableres, når anlægget ikke længere er i drift.
- Fortidsminde nr. 5135.11 ligger udenfor projektområdet i en afstand af ca. 40m. Det vurderes ikke at være et meget værdifuldt fortidsminde. Det beskrives som et ”tvivlsomt fortidsminde” Opbygget af store sten, der muligvis stammer fra en gammel råstofgrav, der ligger umiddelbart syd for. Fredningen er søgt ophævet.

- Fortidsminde nr. 5135.12 er det mest synlige. Det ligger i åben mark, men er dog ikke meget synlig fra nærliggende vej og cykelsti. Afstanden til projektområdet bliver 50 m.
- Fortidsminde nr. 5135.13 ligger udenfor projektområdet i en afstand af ca. 45m. Det ligger indenfor den fredede skov ”Risen”. Der er fredskovspligt og fortidsmindet vil derfor også fremover ligge i skov, der begrænser ud- og indsyn til og fra fortidsmindet.

Desuden er der i kommunens afgørelse lagt særlig vægt på at formålet med projektet. Altså den samfundsmæssige interesse i beskyttelse af grundvandet og fremme af udviklingen af vedvarende energi.

Der vil, inden gravearbejdet igangsættes, blive udført en arkæologisk forundersøgelse ved Bornholms Museum. Endvidere gives der mulighed for at museet overværer gravearbejder.

Det kan desuden nævnes, at i de tre høringer der har været i forbindelse med lokalplanlægning og miljøvurdering, er Slots- og Kulturstyrelsen blevet hørt. De har ikke indsendt høringssvar i den forbindelse.

Opmærksomheden henledes på, at hvis der findes fortidsminder eller spor af menneskelig virksomhed, skal fundet straks anmeldes til Bornholms Museum i henhold til Museumsloven.

Vi har sendt kopi af dette brev til Danmarks Naturfredningsforening, Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomite, Dansk Ornitologisk Forening, Dansk Ornitologisk Forening Bornholm, Bornholms Museum, Slots- og Kulturstyrelsen, SGAV, Foreningen Bornholm og Friluftsrådet.

Med venlig hilsen

Ilsebil Hansen
Landskabsarkitekt

Klagevejledning

Bornholms Regionskommunes afgørelse kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes fristen dog altid fra bekendtgørelsen. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller helligdag, forlænges klagefristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Der klages via klageportalen Nævnenes Hus: www.naevneneshus.dk

Man logger på via www.borger.dk eller www.virk.dk typisk med Mit-ID.

Klagen sendes gennem Klageportalen til den myndighed, der har truffet afgørelsen. En klage er indgivet, når den er tilgængelig for myndigheden i Klageportalen. Det koster 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer at klage. Gebyret betales med betalingskort i Klageportalen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der kommer uden om Klageportalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Hvis man ønsker at blive fritaget for at bruge Klageportalen, skal man sende en begrundet anmodning til Bornholms Regionskommune. Bornholms Regionskommune videresender herefter anmodningen til Miljø- og Fødevareklagenævnet, som træffer afgørelse om, hvorvidt anmodningen kan imødekommes.

Fristen for eventuelt søgsmål ved domstolene er 6 måneder, jf. § 88, stk. 1, i naturbeskyttelsesloven.